

HET INSTRUMENTARIUM EN DE BIBLIOTHEEK VAN DE CHIRURGIJNSGILDE TE IEPER IN DE 18de EEUW

II. DE BIBLIOTHEEK

De catalogus van de boeken in de bibliotheek van de Ieperse chirurgijns-gilde beslaat 9 in-folio bladzijden van het register en vermeldt 109 titels, tesamen 187 boekdelen uitmakend, daar verschillende werken uit meerdere volumina bestaan.

De rangorde gebruikt bij het opmaken van deze catalogus is, zoals gebruikelijk in oude boekenlijsten, volgens het formaat van het boek. De lijst citeert één in-folio boek (nr. 1), 19 in-quarto boekdelen (nrs. 2 tot 20), 28 in-octavo boekdelen (nrs. 21 tot en met 48), terwijl voor de overige boekdelen (nrs. 49 tot 187) geen formaat wordt opgegeven. Voor zover we konden nagaan zijn het boeken van het in-duodecimo formaat.

De titel van het boek wordt zeer summier aangegeven : enkele woorden uit de titelpagina, met of zonder de naam van de auteur, soms maar de naam van de vertaler, zonder plaats of het jaartal van verschijnen. Het grootste aantal boeken is in de Franse taal gesteld en de opgave ervan in de catalogus is niet vrij van allerlei taalfouten : accenten ontbreken, zijn foutief of werden verkeerd geplaatst, de eigennamen zijn zonder hoofdletter geschreven, de letter a van vele Franse woorden is veranderd in ae (hopitael, medicinael, hipocraete). Deze en andere vergissingen geven de indruk dat de gildebroeder die de boekenlijst opmaakte onvoldoende de Franse taal beheerste.

Voor ieder boek hebben wij getracht de juiste naam van auteur, de juiste titelopgave, het jaar en de plaats van uitgifte alsook het formaat van het boek te vinden. Op een paar uitzonderingen na is ons dit voor ieder boek gelukt.

Bij het overschrijven van de catalogus hebben we, na de titelopgave zoals hij in het register van de chirurgijns-gilde voorkomt, deze aanvullende gegevens in kleinere letter vermeld. Tussen haakjes geven we telkens de bron(nen) aan die ons bij de identificatie behulpzaam waren. Somme werken konden slechts geïdentificeerd worden nadat de titel werd vergeleken met de enigszins anders luidende titel uit een der vorige inventarissen van het register.

De geraadpleegde werken met de door ons gebruikte siegel waren :

B.B.	Bibliotheca Belgica.
B.M.N.	Bibliotheca Medica Neerlandica. Amsterdam. vol. I 1930, vol. II 1949, suppl. 1954 en 1960.
B.P.B.	Bibliotheek van de schrijver.
BROECKX	Broeckx C. Essai sur l'histoire de la médecine belge avant le XIX ^e siècle. Gand 1837.
CHOULANT	Choulant L. Handbuch der Bücherkunde für die ältere Medizin. Leipzig 1841.
DESNOS	Desnos M. E. Histoire de l'urologie. in Encyclopedie Française d'Urologie. Paris.
DEZEIMERIS	Dezeimeris, Ollivier & Raige-Delorme. Dictionnaire historique de la médecine ancienne et moderne. 4 vol., Paris 1828-1839.
ELOY	Eloy N. F. J. Dictionnaire historique de la médecine ancienne et moderne. 4 vol., Mons 1778.
FASBENDER	Fasbender H. Geschichte der Geburtshülfe. Jena 1906.
GUITARD	Guitard E. H. Manuel d'histoire de la littérature pharmaceutique, Paris 1942.
GUTHRIE	Guthrie Douglas. A history of medicine. London. 1945.
HAESER	Haeser H. Lehrbuch der Geschichte der Medizin. 3 Vol., Jena 1875-1882.
HAHN	Hahn A. La bibliothèque de la faculté de médecine de Paris, Paris 1929.
HIRSCHBERG	Hirschberg J. Geschichte der Augenheilkunde. Leipzig 1908.
LINDEBOOM	Lindeboom G. A. Bibliographia Boerhaaviana. Leiden 1959.
MONFALCON	Monfalcon J. B. Précis de bibliographie médicale. Paris 1827.

BOEKEN

N^o 1 :

Alle de werken van ambrosius paré Een volume in folio

Ambroise Paré, Frans chirurg (1509-1590).

De chirurgie ende alle de opera, ofte werken van Ambr. Paré. Nu eerst wt de franzoysche in onze ghemeyne nederlandsche sprake ende wt de vierde editie overgheset door Car. Battus. Dordrecht 1592, f^o.

Of een der latere folio-uitgaven : Leyden 1604, Amsterdam 1615, Haerlem 1627, Rotterdam Wed. van M. Bastiaenz 1636, Rotterdam Is. van Waesberghe 1636, Amsterdam C. van Breugel 1636, Amstelredam I. I. Schipper 1649, Amstelredam G. Willemsz. 1649, Amstelredam J. F. Stan 1655, Rotterdam 1655. (B.M.N.)

N^o 2 :

Verhaendeling der vroed-kunde door Willam Smellie Een volume in quarto

William Smellie, Engels vroedkundige (1697-1763).

Verhandeling over het bespiegeld en bewerkend deel der vroedkunde. Na de 3^o dr. (uit het Eng.) in 't Hollandsch gebr. en verm. door Matth. Van der Haage. Amsterdam 1765, 4^o. (B.M.N.)

N^o 3 :

Schat Camer der genees ende natuurkundige Saeken door joannes jacobus Woyt Een volume in quarto

Johannes Jacob Woyt, Duits geneesheer (18de eeuw).

Gazophylacum Medico-Physicum, of Schatkamer der Genees- en natuurkundige Zaaken behelzende de meeste kunstwoorden die in de geneeskunde gebruikelijk zyn... door den Heer J. J. Woyt... Nu na den Tienden Druk (uit het Hoogd.) vert., verm. en met Aanmerkingen verrijkt door Joann. Christ. Schmellentin. Amsterdam 1741, 4^o. - Met titelpl. (B.P.B.)

of

idem. Nu naar den 14den dr. (uit het Hoogd.) vert. en verm. 2^o dr. Amsterdam 1746, 4^o. - Met titelpl. (B.M.N.)

N^o 4 :

Traité des accouchemens par Monsieur puzos Een volume in quarto

Nicolas Puzos, Frans vroedkundige (1686-1753).

Traité des accouchemens, contenant des observations importantes pour la pratique de cet art .. Paris 1759, 4^o. (Dezeimeris)

N^o 5, 6 en 7 :

institutions Chirurgicales de Mr heister drie volumen in quarto

Lorenz Heister, Duits geneesheer (1683-1758).

Institutions Chirurgicales... trad. en français par Paul. Paris 1771-1773, 4^o, 3 vol. (Dezeimeris, Monfalcon)

N^o 8 en 9 :

Memoires de L'academie royale de Chirurgie Eersten ende tweeden volum in quarto, twee volumen

Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie. Paris 1743-1774, 4^o, 5 vol. (Hahn)

N^o 10 :

prix de L'academie royale de Chirurgie de paris Een volume in quarto

Nadere gegevens ontbreken. In de inventaris van 1786 staat dit boek vermeld :
recueil des pièces qui ont concouru pour Les prix de l'Académie etc.

N^o 11 :

pharmacopée universelle par Lemery Een volume in quarto

Nicolas Lemery, Frans geneesheer (1645-1715).

Pharmacopée Universelle, contenant toutes les compositions de pharmacie... Paris 1697, 4^o, ibid. 1716, 1754 en 1764. Amsterdam 1716 (Eloy). Amsterdam 1717 en La Haye 1729 (B.M.N.). Amsterdam 1748 (B.P.B.).

N^o 12 en 13 :

traité des accouchemens par Ms Mauriceau twee volumen in quarto

François Mauriceau, Frans Vroedkundige (1637-1709).

Traité des maladies des femmes grosses et de celles qui sont nouvellement accouchées, enseignant la bonne et véritable méthode pour bien aider les femmes... Paris 1668, 4^o. Andere uitgaven 4^o : ibid. 1675, 1681, 1683, 1694, 1712, 1718, 1721, 1740. (Dezeimeris)

N^o 14, 15 en 16 :

hedendaegsche oeffende heelkunde door david van gesscher drie volumen in quarto

David van Gesscher, Nederlands chirurg (?-1810).

Hedendaegsche oeffenende heelkunde. Amsterdam 1781-86, 4^o. Met pl. 3 vol. (B.M.N.)

N^o 17 :

Traité des hernies par Mons. richter Een volume in quarto

August Gottlob Richter, Duits chirurg (1742-1812).

Traité des Hernies. Trad. en français par Rougemont. Cologne 1784, 4^o. (Dezeimeris)

N^o 18 :

Nieuw Light der vroed-meesters door deventer Een volume in quarto

Hendrik van Deventer, Nederlands verloskundige (1651-1724).

Manuale Operatien, zijnde een Nieuw Light voor Vroed-meesters en Vroed-

vrouwen. 's Graven-Hage 1701, 4° (B.M.N.). Latere uitg. 4° : Leiden 1734 (B.P.B.), Leiden 1746 (B.P.B.) en Amsterdam 1765 (B.M.N.). Zie ook : Hendrik van Deventer, Leven en Werken door A. J. M. Lamers, Assen 1946.

N° 19

Tractaet der oogsiecten door johan : palfijn Een volume in quarto

Jan Palfijn, Vlaams chirurg (1650-1730).

De Besondere Heel- En Genees-konst Der Oog-siekten. In 't Frans beschreven door de seer ervaren heer Mr. Antoine... En vertaald door Johan Palfyn... Leyden 1714, 4°. (B.B.)

N° 20

Chirurgie van felix Wurtz Een volume in quarto

Felix Wurtz, Zwitsers chirurg (1518-1574 of 1575).

Chirurgie Felix Wurtz Weyland, den beroemden chirurgyn tot Basel. ... Uyt het 28. Exemplaar in 't Hoogduytsch... Nu voor de tweedemaal in Nederduyts... overgeset, ghecorrigeert en verbeterd door A. Lenertzoon Vos. Amsterdam 1633, 4° (B.P.B.). Ook Amsterdam 1647, 4°. (B.M.N.)

N° 21 en 22

pathologie Chirurgicaele door Balthazaar twee volumen in octavo

Alex. Balthazaar, Nederlands chirurg (18de eeuw).

Pathologia chirurgicalis of heilkundige ziektekunde, geschikt naar de Pathologia medicinalis van H. D. Gaubius. Leyden 1772-76, 8°, 2dln. Ook Leiden 1777, 8°, 2 vol. en Amsteldam 1783, 8°, 2 dln. (B.M.N.)

N° 23: en 24

heilkundige waernemingen door Balthazaar twee volumen in octavo

Heilkundige waernemingen, inzonderheid van zwaare en moeilijke gevallen. Tweede Verzameling. Leyden 1779 en Amsterdam 1783, 8°, 2 vol. (B.M.N.)

N° 25

mengelwerk van genees ende heilkunde door balthazaar Een volume in octavo

Mengelwerk van genees- en heilkundige stoffen bestaande in een verzameling van kleine stukjes, brieven of verhandelingen. Amsterdam 1785, 8°. (B.M.N.)

N^o 26: en 27:

L'art des accouchemens par Ms Baudelocque twee volumen in octavo

Louis Baudelocque, Frans verloskundige (1745-1810).

L'art des accouchemens. Paris 1781, 8^o, 2 vol. (Dezeimeris), id. & ibid. 1789 (B.P.B.). Ook nog latere uitgaven.

N^o 28 : 29 : en 30

Traité des maladies Chirurgicales par Mr petit drieje volumen in octavo

Jean Louis Petit, Frans chirurg (1674-1750).

Traité des maladies chirurgicales et des opérations qui leur conviennent, ouvrage posthume publié par De Lesne. Paris 1774, 8^o, 3 vol. (Dezeimeris)

N^o 31 : en 32

oeuvres Chirurgicaeles par Mr pott twee volumen in octavo

Percival Pott, Engels chirurg (1714-1788).

Oeuvres chirurgicales de M. Percival Pott. Trad. de l'anglois sur la seconde édition par M... Doct. en Méd. Paris 1777, 8^o, 2 vol. (B.P.B.)

N^o 33 : en 34

Cours d'opérations par Mr dionis twee volumen in octavo

Pierre Dionis, Frans chirurg (?-1718).

Cours d'opérations de chirurgie démontrées au Jardin-du-Roi. Paris 1765, 8^o, 2 vol. (B.P.B.). De talrijke andere uitgaven verschenen in één vol.

N^o : 35 : en 36 :

pathologie et therapeutique Chirurgicaele par Mr hevijn twee volumen in octavo

Prudent Hévin, Frans chirurg (1715-1789).

Cours de pathologie et de thérapeutique chirurgicale. Paris 1784, 8^o, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o 37

Chymie de Lemery Een volume in octavo

Nicolas Lemery. Frans geneesheer (1645-1715).

Cours de Chymie. Paris 1675, 8^o. Id. & ibid. 1679, 1681, 1682, 1683, 1690, 1697, 1701, 1713, 1730. (Dezeimeris)

N° 38

Anatomie par dionis Een volume in octavo

Pierre Dionis, Frans chirurg (?-1718).

L'anatomie de l'homme, suivant la circulation du sang, et les dernières découvertes. Paris 1690, 8°. Id. & ibid. 1695. Genève 1696. Id. & ibid. 1699. Paris 1701, 8°, id. & ibid. 1716 en 1723. (Dezeimeris) Paris 1729, 8°. (B.P.B.)

N° 39 : 40 en 41

oeuvres posthûmes par Mr pouteaû drije volumen in octavo

Claude Pouteau, Frans chirurg (1725-1775).

Œuvres posthumes de M. Pouteau, docteur en médecine, chirurgien en chef de l'Hôtel-Dieu de Lyon. Paris 1783, 8°, 3 vol. (Dezeimeris)

N° 42 :

operations de Chirurgie par Mr Bertrandi Een volume in octavo

Ambroise Bertrandi, Italiaans chirurg (1723-1765).

Traité des opérations de chirurgie. Trad. par Solier de La Rouillais. Paris 1769, 8°. Id. & ibid. 1784. (Dezeimeris)

N° 43

pathologie de gaubius Een volume in octavo

Jeroom David Gaubius, geneesheer te Leiden (1705-1780).

Institutions de pathologie. Trad. du latin de Gaubius par Sue. Paris 1770, 8°. Id. & ibid. 1788. (Dezeimeris, B.M.N.)

N° : 44

maladies veneriennes par Mr hunter Een volume in octavo

John Hunter, Engels chirurg (1728-1793).

Traité des maladies vénériennes. Paris 1787.

N° : 45

observations sur les accouchemens de Mons. Levet Een volume in octavo

André Levet, Frans verloskundige (1703-1780).

Observations sur les causes et les accidens de plusieurs accouchemens laborieux, avec des remarques... Paris 1747, 8°. Id. & ibid. 1750, 1762 en 1770. (Dezeimeris & Eloy)

N° 46

observations sur les polypes de la matrice par Mr. Levret Een volume in octavo

André Levret.

Observations sur la cure radicale de plusieurs polypes de la matrice, de la gorge et du nez, opérée par de nouveaux moyens... Paris 1749, 9°. Id. & ibid. 1759 en 1771. (Dezeimeris & Eloy)

N° : 47

observations sur les accouchemens laborieux par Mr. Levret Een volume in octavo

André Levret.

Suite des observations, sur les causes et les accidens de plusieurs accouchemens laborieux. Paris 1751, 8°. Id. & ibid. 1762 en 1770. (Dezeimeris & Eloy)

N° : 48

nouveaux Elemens d'anatomie Een volume in octavo

In de inventaris gemaakt in het jaar 1786, staat dit boek vermeld als : nouveaux Elemens d'anatomie *raisonnée*. Nadere identificatie was ons onmogelijk.

N° 49

Traité de La Saignée par Mr. Quesnay Een volume

Francois Quesnay, Frans chirurg (1694-1774).

Observations sur les effets de la saignée. Paris 1730, 12°. Id. & ibid. 1750. (Dezeimeris, Eloy)

N° 50

Traité de La Suppuration par Mr. Quesnay Een volume

Francois Quesnay.

Traité de la suppuration. Paris 1749, 12°. (Dezeimeris, Eloy)

N° 51 :

Traité de La gangrène par Mr. Quesnay Een volume

Francois Quesnay.

Traité de la gangrène. Paris 1749, 12°. (Dezeimeris)

N^o 52 :

Traité des maladies de L'oeil par maitre jean Een volume

Antoine Maître Jan, Frans oogmeester (1650-?).

Traité des maladies des yeux. Troyes 1707, 2de uitg. 1722. (Hirschberg)

N^o 53 : 54 : 55 : 56 : 57 : 58 : 59 : 60 :
61 : 62 : 63 : 64 : 65 : 66 : 67 : 68 : 69 : 70

Memoires de L'academie Royaele de Chirurgie de paris achthien volumen in kleyn format

Mémoires de l'Académie royale de Chirurgie. Paris 1764-1774, 12^o. 15 vol. (Hahn geeft maar 15 vol. aan i. p. v. 18)

N^o 71 : 72 : 73 : 74 : 75 : 76 : en 77

Aphorismes de Chirurgie d'hermaen Boerhaeve commentes par Mr. Van Swieten Seven volumen

Herman Boerhaave, Nederlands geneesheer (1668-1738).

Aphorismes de chirurgie. Commentés par Monsieur Van Swieten. Paris 1753-1765, 12^o. (B.P.B.)

N^o 78 : 79 : 80 en 81

pratique moderne de La Chirurgie par ravaton vier volumen

Hugues Ravaton, Frans chirurg (18de eeuw).

Pratique moderne de la chirurgie publiée et augmentée par Sue le jeune. Paris 1770, 12^o, 4 vol. (Dezeimeris)

N^o 82 : 83 : 84 : 85 : 86 : 87 : en 88

Traité des maladies des femmes par Mr. Astruc seven volumen

Jean Astruc, Frans geneesheer (1684-1766).

Traité des maladies des femmes. Paris 1761-1765, 12^o, 6 vol. (Dezeimeris, Eloy). Vermoedelijk werd daar aan toegevoegd van dezelfde schrijver : L'art d'accoucher réduit à ses principes. Paris 1766, 12^o zodat we 7 vol. krijgen.

N^o 89 : 90 : 91 : 92 : 93 : en 94

Cours de Chirurgie par Mr. Elie Col de Vilars ses volumen

Elie Col de Villars, Frans chirurg (1675-1747).

Cours de chirurgie, dicté aux Ecoles de médecine. Paris 1764, 12^o, 6 vol. (Eloy)

N^o 95

Alle de werken van paulus barbette een volume

Paul Barbette, Nederlands chirurg (18de eeuw).

Alle de medicynale werken, bestaende in de chirurgie en praktyk der medicynen, met nooten door F. Decker. Amsterdam 1668, 8^o Id. & ibid. 1688, 1700, 1723. (B.M.N.)

N^o 96

Chirurgie complete par Le Clercq Een volume

Gabriël Leclerc, Frans geneesheer (18de eeuw).

Chirurgie complete. Paris 1694, 12^o. Id. & ibid. 1702 en 1706. Genève 1699, 12^o. Liège 1702, 12^o. La Haye 1707. 12^o. (Eloy)

N^o 97

osteologie par Mr. Tolosain Een volume

In de inventaris van 1786 staat dit boek vermeld als : histoire generale des os du corps humain.

N^o 98 : 99 : 100

operations de chirurgie par Mr. garengéot drie volumen

René Jacques Croissant de Garengéot, Frans chirurg (1688-1759).

Traité des opérations de chirurgie, fondé sur la mécanique de l'homme etc. Paris 1748, 12^o, 3 vol. (Dezeimeris)

N^o 101

La chirurgie de gui de Chauliac Een volume

Guy de Chauliac, Frans heelmeeester (14de eeuw).

De inventaris van 1786 vermeldt dit boek als : le maistre en chirurgie. Van de talrijke uitgaven van de chirurgie van Chauliac dus vermoedelijk :

Le maistre en chirurgie ou l'abrégé complet de la chirurgie de Guy de Chauliac par demandes et par réponses par L. Verduc. Paris 1735, 12^o. (B.P.B.)

N^o 102 en 103

Chirurgie d'hopitaal par Belloste twee volūmen

Augustín Belloste, Frans chirurg (1654-1730).

Chirurgien d'hôpital. Paris 1696, 12^o. Ibid. 1698, 1705, 1708, 8^o.

Amsterdam 1707, 12^o. Paris 1716, 12^o.

en

Suite du chirurgien d'hôpital etc. Paris 1725, 8^o. Ibid. 1732, 12^o. (Dezeimeris)

N^o 104

matiere chirurgique par Mr. Lovis Een volume

Antoine Louis, Frans chirurg (1723-1792).

Recueil de piéces sur différentes matiéres chirurgicales. Paris 1752, 12°. (Eloy)

N^o 105

operations de Chirurgie par Mr. Schaerp Een volume

Samuel Sharp, Engels chirurg (± 1700-1778).

Traité des operations de chirurgie etc. Trad. en Français sur la troisième édition Anglaise de M. Sharp par A. F. Jault. Paris 1741, 12°. (B.P.B.)

N^o 106

avis aux femmes enceintes par Mr. White Een volume

Charles White, Engels chirurg (1728-1813).

Avis aux femmes enceintes, traduit en français par M., docteur en médecine. Paris 1774, 12°. (Dezeimeris)

N^o 107

Composition de remede de Mr. daran Een volume

Jacques Daran, Frans chirurg (1701-1784).

Composition de remède de M. Daran, publiée par lui même. Paris 1770, 8°. Ibid. 1780, 12°. (Dezeimeris)

N^o 108 en 109

Traité des maladies de la peau par Mr. turner twee volumen

Daniel Turner, Engels geneesheer en chirurg (18de eeuw).

Traité des maladies de la peau. Trad. en français. Paris 1743, 12°, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o 110

Traité des playes d'armes à feu par Mr. ravaton Een volume

Hugues Ravaton, Frans chirurg (18de eeuw).

Chirurgie d'armée, ou traité des plaies d'armes à feu et d'armes blanches. Paris 1767, 8°. (Dezeimeris)

N^o 111

Traité des playes d'armes à feu par Mr. desport Een volume

François Desport, Frans chirurg (...-1760).

Traité des plaies d'armes à feu. Paris 1749, 12°. (Dezeimeris)

N^o 112

Traité de la gangrene par Mr. quesnay Een volume

zie nr. 51.

N^o 113

Traité de la Suppuration par Mr. quesnay Een volume

zie nr. 50.

N^o : 114

principes de chirurgie Een volume

Georges de la Faye, Frans chirurg (...-1781).

Principes de chirurgie. Paris 1739, 12^o. Herhaaldelijk herdrukt. (Haeser)

N^o : 115

L'art de faire les rapports en Chirurgie Een volume

Jean Devaux, Frans chirurg (1649-1729).

L'art de faire des rapports en chirurgie où l'on enseigne la pratique, les formules et le style le plus en usage parmi les chirurgiens commis aux rapports etc. Paris 1703, 12^o. Id. & ibid. 1730 en 1743. (Dezeimeris en Haeser)

N^o 116

Traité de fractures et Luxations par Mr. Lassus Een volume

Pierre Lassus, Frans chirurg (1741-1809).

Nouvelle méthode de traiter les fractures et les luxations. Paris 1771, 12^o. (Dezeimeris)

N^o 117

Description de la vessie par Mr. parson Een volume

Jack Parson, Engels geneesheer (1705-1770).

Description de la vessie urinaire de l'homme et des parties qui en dépendent. Trad. de l'anglais. Paris 1742, 8^o. ill. (Dezeimeris)

N^o : 118

formules medicinales de L'hotel dieû Een volume

Formules médicinales de l'Hôtel-Dieu de Paris... par M. M. Paris 1753, 12^o. (Guitard)

N^o : 119 en 120

Chirurgien dentiste par Mr. fauchaerd twee volumen

Pierre Fauchard, Frans tandarts (1678-1761).

Le chirurgien dentiste, ou traité des dents, où l'on enseigne les moyens de les entretenir propres et saines etc... Paris 1728, 12°. 2 vol. Id. & ibid. 1746. (Dezeimeris)

N^o : 121 en 122

abregé d'anatomie par Mr. verdier twee volumen

César Verdier, Frans chirurg (1685-1759).

Abrégé d'anatomie du corps humain. Paris 1725, 12°. Id. & ibid. 1729, 1739, 1759 en 1764. (Dezeimeris)

N^o : 123 en 124

histoire de La Chirurgie en france twee volumen

François Quesnay, Frans chirurg (1694-1774).

Histoire de l'origine et des progrès de la chirurgie en France. Paris 1749, 12°. 2 vol. (B.P.B.)

N^o : 125 en 126

Traité des instruments de Chirurgie par Mr. garengoet twee volumen

René Jacques Croissant de Garengoet, Frans chirurg (1688-1759).

Nouveau traité des instruments de chirurgie les plus utiles, et de plusieurs nouvelles machines propres pour les maladies des os. Paris 1723, 12°. 2 vol. (Dezeimeris)

N^o 127

Dissertation sur les maux veneriens par guisaerd Een volume

Pierre Guisard, Frans geneesheer (...-1746).

Dissertation pratique, en forme de lettres, sur les maux vénériens. Paris 1743, 12°. Id. & ibid. 1750. (Dezeimeris)

N^o 128

instructions sur les accouchemens par Mdd. de La marche Een volume

Marguerite de Tertre, Veuve du Sieur de La Marche, Franse vroedvrouw (17de eeuw).

Instruction touchant les choses qu'une sage-femme doit savoir pour l'exercice de son art. Paris 1677, 12°. Nieuwe uitgave bezorgd door Louise Boursier, Paris 1710, 12°. (Eloy)

N^o 129

Dissertation sur le cancer des mamelles par Mr. vacher Een volume
N. Vacher, Frans chirurg (...-1760).
Dissertation sur le cancer des mamelles. Besançon 1740, 12°. (Eloy)

N^o 130

Dissertation sur les signes de la mort par Mr. Winslouw Een volume
Jacob Bénignus Winslow, Deens geneesheer (1669-1760).
Dissertation sur l'incertitude des signes de la mort. Paris 1742, 12°. (Dezeimeris)

N^o 131

aphorismes d'hipocraete par Mr. du foûr Een volume
Hippokrates, Grieks geneesheer (5de eeuw v. K.).
Jean-François Dufour, Frans geneesheer en chirurg (18de eeuw).
Les Aphorismes d'Hippocrate rangez selon l'ordre des parties du corps humain.
2de édit. Paris 1703, 12°. (B.P.B.)

N^o 132

Traité des playes d'armes à feu par Ledran Een volume
Henry-François Ledran, Frans chirurg (1685-1770).
Traité ou reflexions tirées de la pratique sur les Playes d'armes à feu. Paris
1737, 12°. (B.P.B. & Dezeimeris)

N^o : 133 en 134

Traité des maladies par Mr. helvetius twee volumen
Adricn Helvetius, Nederlands-Frans geneesheer (1661-1727).
Traité des maladies les plus fréquentes et des remèdes propres à les guérir.
Paris 1724, 12°. 2 vol. Id. & ibid. 1739. (B.P.B. & Dezeimeris)

N^o : 135 en 136

Remède sur la pierre par Mdd. Stephens twee volumen
Jeanne Stephens, Engelse dame die circa 1730 beweerde een litholytisch middel
te hebben uitgevonden.
Receuil d'expériences et d'observations sur la pierre et sur les effets des remèdes
de Mlle. Stephens. Paris 1740-1743, 8°. 2 vol. (Eloy)

N^o : 137 en 138

observations de Chirurgie par Mr. Ledran twee volumen
Henry-François Ledran, Frans chirurg (1685-1770).

Observations de chirurgie auxquelles on a joint plusieurs réflexions en faveur des étudiants. Paris 1731, 12°. 2 vol. (Dezeimeris)

N° : 139 en 140

Traduction de Celse sur la médecine twee volumen

A. Cornélius Celsus, Romeins geneesheer (1ste tot 2de eeuw na K.).

Traduction des ouvrages de Celse, sur la médecine et la chirurgie, par M. Ninnin.

Paris 1753, 8°, 2 vol. Ibid. 1754, 12°, 2 vol. (Choulant)

N° : 141

accouchemens des femmes par guillemeau Een volume

Jacques Guillemeau, Frans chirurg (c. 1550-1609).

L'heureux accouchement des femmes. Paris 1609, 8°. Id. & ibid. 1643. (Dezeimeris & Eloy)

N° 142

Traité de l'évacuation ordinaire aux femmes par Mr. Devaux Een volume

Jean Devaux, Frans chirurg (1649-1729).

John Freind, Engels geneesheer (1675-1728).

Emmenologie ou traité de l'évacuation ordinaire aux femmes etc. par M. Freind...

Traduction française par M. Devaux. Paris 1730, 12°. (B.P.B.)

N° 143

aphorismes de Boerhaave Een volume

Herman Boerhaave, Nederlands geneesheer (1668-1738).

Aphorismes sur la connaissance et la cure des maladies, trad. en français. Rennes 1738, 8°. Id. Paris 1739 en 1745. (Lindeboom)

N° 144

Recueil de la vérole par Mr. Helvetius Een volume

Jean Adrien Helvetius, Nederlands geneesheer (c. 1661-1727).

Méthode pour traiter la vérole par les frictions et par les sueurs. La Haye 1710, 12°. (Eloy, Dezeimeris)

N° : 145

oeuvres charitables de guybert Een volume

Philibert Guybert, Frans geneesheer (17de eeuw).

N^o : 146

grond-beginselen der vroed:konst door Bradéchal Een volume

Philippe Bradéchal, chirurgijn uit Henegouwen (18de eeuw).

Grond-beginselen der vroed-konst verdeeld in veertig lessen... opgesteld... door bevel der Staeten van... Henegauw. Van het Fransch in het Vlaemsch vertaelt. Tot Brugge (1778), 12^o. (B.P.B.)

N^o : 147

anatomie van verheijen Een volume

Philip Verheyen, Vlaams geneesheer (1648-1710).

Anatomie oft ontleed-kundige beschryvinge van het menschen lichaem... uyt het Latyn vertaelt door And. Domon. Sassenus. Brussel 1711, 8^o. (B.P.B.)

N^o : 148 : 149 : 150 en 151

Traité des maladies veneriennes par M. astruc

Jean Astruc, Frans geneesheer (1684-1766).

Traité des maladies vénériennes. Paris 1743, 12^o, 4 vol. Id. & ibid. 1755, 1773 en 1777. (Dezeimeris)

N^o : 152

hand Boek der Chirurgie door Battum Een volume

Carolus Battus, Vlaams geneesheer (16de eeuw).

Handboec der chirurgyen. Waer in veel exquisite, ende secrete remedyen tegens alle wtwendige ghebreken... verhaelt staen. Dordrecht 1590, 8^o. Id. & ibid. 1606, Amsterdam 1620 en 1631, Rotterdam 1632, Amsterdam 1634, 1653 en 1662, allen 8^o. (B.M.N.)

N^o : 153

Exaemen der Chirurgie door herls Een volume

Cornelis Herls, Zeeuws chirurg (17de eeuw).

Exaemen der chirurgie. Amsterdam 1645, 8^o. Id. & ibid. 1648. Middelburg 1660 en 1663, Antwerpen 1672, Amsterdam 1680, Antwerpen 1700, Amsterdam 1703 en 1723, allen 8^o. (B.M.N.)

N^o : 154

Traite des accouchemens par herbiniaux twee volumen in een gebonden

Herbiniaux G., Brussels verloskundige (1740-17...).

Traité sur divers accouchemens laborieux et sur les polypes de la matrice. Bruxelles 1782, 8^o, 2 vol. (Dezeimeris & Fasbender)

N^o : 155

genees-konst door abraham titsing Een volume

Abraham Titsingh, Nederlands geneesheer (18de eeuw).

Geneeskunst der heelmeeesters, tot dienst der zeevaart. Amsterdam 1752, 8^o. (B.M.N.)

N^o : 156

Biblioteque der genees-konst door tersier drie volumen in Een gebonden

Barthol. Tersier.

Nieuwe natuur- en geneeskundige bibliotheek of zakelijk inhoud der nieuwe buitenlandsche werken, die tot de geneeskunde... betrekkelijk zijn. 1^o deel (3 stukken). Amsterdam 1774-1775, 8^o. (B.M.N.)

N^o : 157

Leger Siekten door jan pringhle Een volume

Sir John Pringle, Schots geneesheer (1707-1782).

Verhandeling over de legerziekten... Uit het Eng. vertaald door L. Bicker. Amsterdam 1785-1788, 8^o, 3 vol. (B.M.N.)

N^o : 158

oeuvres de Chirurgie door gowlaerd twee volumen in Een gebonden

Thomas Goulard, Frans chirurg (18de eeuw).

Oeuvres de chirurgie. Paris 1763, 12^o, 2 vol. Id. & ibid. 1767. Liège 1779, 8^o, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o : 159

Traité des maladies veneriennes par Mr. fabre twee volumen in Een gebonden

Pierre Fabre, Frans chirurg (1741-?).

Traité des maladies vénériennes. Nouv. édition corrigée et considérablement augmentée par l'auteur. Paris 1765, 12^o, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o : 160 en 161

maladies des femmes par Mr. Chambon de montaux twee volumen

Nicolas Chambon-De-Montaux, Frans geneesheer (1748-1826).

Maladies des femmes en couches et à la suite des couches. Paris 1784, 12^o, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o : 162

Progrès de Chirurgie par Mr. theden

Johan Kristian Anten Theden, Duits chirurg (1714-1797).

Progrès ultérieurs de la chirurgie, ou remarques et observations nouvelles de M. Theden. Trad. de l'All. par M. Chayron. Bouillon 1777, 12^o. (B.P.B.)

N^o 163 en 164

Traité complet d'accouchemens par Mr. de La motte twee volumen in octavo

Guillaume Mauquest de la Motte, Frans verloskundige (1655-1737).

Traité complet des accouchemens naturels, non naturels et contre nature, expliqué dans un grand nombre d'observations et de réflexions sur l'art d'accoucher. Paris 1771, 8^o, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o : 165

Nouvelle methode de pratiquer L'operation Cesarienne par Mr. Lauverjat Een volume ingebonden Een werktie van Levret met figueren

Theobald Etienne Lauverjat, Frans verloskundige (?-1800).

Nouvelle methode de pratiquer l'opération césarienne, et parallèle de cette opération et de la section des os pubis. Paris 1788, 8^o. (Dezeimeris, Fasbender)

N^o 166 en 167

La medecine pratique par Mr. Cullen twee volumen

William Cullen, Engels geneesheer (1710-1790).

Edouard F. M. Bosquillon, Frans geneesheer (1744-1818).

Elémens de médecine pratique de M. Cullen, traduits sur la 4^e et dernière édition avec des notes par M. Bosquillon... Paris 1785-1787, 8^o, 2 vol. (Dezeimeris)

N^o 168

Cure radicaele de L'hydrocele par Mr. Imbert de Lonnes Een volume ingebonden Een werktie van pott

Imbert Delonnes, Frans chirurg (18de eeuw).

Traité de l'hydrocèle : cure radicale de cette maladie et traitement de plusieurs autres qui attaquent les parties de la génération de l'homme. Paris 1785, 8^o. (Dezeimeris)

N^o 169

de wonde heel-kunde door daniel Schlichtig Een volume

J. Daniel Schlichtig, Nederlands geneesheer en verloskundige (18de eeuw).

Traumatologia nov. antiqua ofte vernieuwde wondheelkunde... Amsterdam 1748, 4^o. 2^o dr. verm. met aanmerk. op verbrugs Land- en zee-chirurgie. Antwerpen 1775, 8^o. (B.M.N. & B.P.B.)

N^o 170 : 171 : en 172

verhaendeling der root-koorts ende roodeloop door van Baveghem drije volumen in octavo

P. J. Van Baveghem, Vlaams geneesheer (1745-1805).

Verhandeling over de Koortsen in 't algemeen, dog bijzonder over de Rotkoorts en Roodeloop, welke sedert de tien à twaalf laetste jaeren alom in de Nederlanden de schrikkelijckste verwoesting hebben aengeregt. Dendermonde 1788-1790, 8^o. (Broeckx)

N^o 173

Enfant de nature par fourcroy Een volume

Antoine François, Comte de Fourcroy, Frans geneesheer (1755-1809).

Wij hebben bovengenoemd werk niet kunnen identificeren. In de inventaris van 1785 staat dit boek vermeld als : de opvoedinge der kinderen volgens de wet der nature door fourcroy.

N^o : 174

heelkundige Berichten door huart Een volume

J. C. Huart, Vlaams chirurg (18de eeuw).

Korte verhandeling over de heelkundige berigten, in twee deeltjens verdeeld, het eerste hoe men over de doodelykheid der wonden oordeelen zal, het tweede van zekere ziekten ende bijzondere gevallen, waer over het berigt der heelmeesters door d'overheyte gemeynelyk geeyscht word. Mechelen 1774, 8^o. (Broeckx, B.P.B.)

N^o : 175

abregè des maladies des armès par Mr. van Swieten Een volume

Gerard van Swieten, Nederlands geneesheer (1700-1772).

Description abrégée des maladies qui règnent le plus communément dans les armées, avec la méthode de les traiter. Vienne 1759, 8^o : Id. & ibid. 1760 (Dezeimeris). Paris 1760, 12^o. (B.P.B.)

N^o : 176 en 177

Traité des maladies des os par Mr. petit twee volumen

Jean Louis Petit, Frans chirurg (1674-1750).

Traité des maladies des os, dans lequel on a représenté les appareils et les machines qui conviennent à leur guérison. Leiden 1709, 8°, 2 vol. Id. Paris 1723, 12°. Id. & ibid. 1736 en 1759. (Dezeimeris)

N^o : 178

Abregè de L'art des accouchemens par Madame du Coudray Een volume

Madame Le Boursier du Coudray, Franse vroedvrouw (18de eeuw).

Abrégé de l'art des accouchemens. Paris 1759, 12°. (B.P.B.)

N^o : 179

Essai des accouchemens par Mr. Levret Een volume

André Levret, Frans verloskundige (1703-1780).

Observations sur les causes & les accidens de plusieurs accouchemens laborieux. Paris 1747, 8°. Id. & ibid. 1750, 1762, 1770. (Eloy)

N^o 180 : 181 : 182 : 183 : en 184

Expositions anatomique par Mr. Winslow vijf volumen

Jacob Benignus Winslow, Deens anatoom (1669-1760).

Exposition anatomique de la structure du corps humain. Paris 1766, 12°. Dezeimeris en andere auteurs geven slechts 4 vol. aan. Waarschijnlijk werd door de opsteller van de catalogus een ander van de talrijke werken van Winslow aan dit lot toegevoegd.

N^o : 185

Bibliotheque de Chirurgie du noord par Rougemont Een volume

Jacques Claude Rougemont, Frans geneesheer (1756-1818).

Bibliothèque de chirurgie du Nord, ou extrait des meilleurs ouvrages de chirurgie publiés dans le Nord. Bonn 1788, 8°. (Dezeimeris)

N^o : 186

Traité Theorique et pratique par Mr. bell : traduit de L'Anglois par Bousquillon Een volume

Benjamin Bell, Schots chirurg.

Traité théorique et pratique des ulcères, par B. Bell, trad. par Bosquillon sur

la 4^e edit., augmenté de quelques recherches sur la teigne. Paris 1788, 8°. (Dezeimeris)

N^o : 187

dissertations par Mr. Lovis Sur Les naissances tardives, Sur Les Signes du Suicide Et de L'assasinat vier dissertatien in Een Volume gebonden

Antoine Louis, Frans chirurg (1723-1792).

Mémoire contre la légitimité des naissances prétendues tardives. Paris 1764, 8°. Supplément à ce mémoire. Paris 1764, 8° (Dezeimeris). Mémoire sur une question anatomique relative à la jurisprudence, dans lequel on établit les principes pour distinguer à l'inspection d'un corps trouvé pendu les signes du suicide d'avec ceux de l'assasinat. Paris 1763, 12°. (Dezeimeris)

Deze catalogus is de enige ons bekende boekenlijst van een chirurgijngilde in de Zuidelijke Nederlanden (8). Deze boekenlijst en het reglement dat opgemaakt werd voor het gebruik der bibliotheek (9) zijn niet enkel van belang voor de geschiedenis van de geneeskunde maar ook voor de geschiedenis van het bibliotheekwezen in ons land. Al kan men 187 boekdelen geen omvangrijke bibliotheek noemen, toch is deze poging van niet universitair gediplomeerden om een meer wetenschappelijke background te verwerven niet zonder verdienste. Dat het aanschaffen van instrumenten en boeken gebeurde ten gerieve van de gildeleden getuigt tevens van een bestaande gemeenschapszin.

De meeste werken waren voor hun tijd van recente datum. Ze dateerden meestal uit de tweede helft van de 18de eeuw en waren dus voor de chirurgijns van actueel belang, er rekening mede houdend dat in de 18de eeuw de geneeskundige vooruitgang niet met reuzensprongen gebeurde en dat boeken die twintig jaar vroeger verschenen, nog steeds actueel bleven.

De aankoop der boeken gebeurde deskundig en oordeelkundig zodat de bibliotheek aan het doel was aangepast waarvoor ze dienen moest.

(8) Voor de Noordelijke Nederlanden beschikken we over de catalogus van de Middelburgse Chirurgijngilde die 145 boekwerken vermeldt in 1746. Zie Dr. D. Schoute. Schets van het Middelburgsche Chirurgijngilde, z. j. blz. 34.

(9) Zie bijlage. Ampliatie van Keure.

Op de 109 titels zijn er 92 die betrekking hebben op de ontleedkunde, de heilkunde, de verloskunde en de gynaecologie m.a.w. het vakgebied der chirurgijns. Men kan ze onderverdelen als volgt :

anatomie : 5 werken,

heilkunde : 66 werken, waarvan 34 handboeken of werken die algemene heilkundige onderwerpen behandelen en 32 werken met meer gespecialiseerde chirurgische onderwerpen of over ziekten die toen tot het arbeidsterrein van de chirurgijn behoorden : geschiedenis der chirurgie (1), heilkundige instrumenten (1), breuken (2), fracturen en luxaties (2), oogziekten (2), aderlating (1), infectie, ettering en gangreen (5), tandheilkunde (1), venerische ziekten (5), ziekten van de blaas (3), huidziekten (1), schotwonden (3), gerechtelijke geneeskunde (4), onbepaald onderwerp (1).

Op het gebied van de verloskunde en de gynaecologie tellen we 21 werken, waarvan 17 werken over verloskunde en 4 werken over vrouwenziekten.

De niet-heilkundige werken, ten getalle van 17, zijn als volgt te verdelen :

werken van gemengde inhoud (5), werken over pathologie (3), geneeskunde (3), legerziekten (2), pharmacologie en scheikunde (4).

Samenvattend mag men zeggen, dat naast een aantal werken van meer algemene heilkundige inhoud, de chirurgijn ook werken ter zijner beschikking had voor de speciale gevallen waarmee hij kon geconfronteerd worden.

De bijna bestendige militaire garnizoenen waarmee Ieper geplaagd is geweest, zal er niet vreemd aan geweest zijn dat we een aantal werken aanwezig vinden over schotwonden, legerziekten en venerische ziekten.

Bekijken we de namen van de verschillende auteurs die in de bibliotheek vertegenwoordigd zijn, dan bemerken we dat deze afkomstig zijn van eigen bodem, uit Nederland, uit Engeland, uit Duitsland, uit Zwitserland, uit Italië maar voornamelijk uit Frankrijk en meer bepaald uit Parijs. Dit hoeft ons niet te verwonderen. In Frankrijk was de oude strijd tussen geneesheren en chirurgen ten gunste dezer laatsten uitgevallen. De chirurgen waren daar niet langer de mindere der geneesheren. Ze moesten niet meer voor de deken van de medische faculteit de eed afleggen, waarin de suprematie van de geneeskunde over de chirurgie werd herkend, ze hadden hun eigen

rijklijk gebouwde paleis gekregen waar de Académie Royale de Chirurgie haar zittingen hield en ze gaven « Mémoires » uit, waarin ze hun bevindingen publiceerden. Onder de stuwende kracht van Jean Louis Petit, Antoine Louis e.a. was de chirurgie haar opgang begonnen die de voorbode zou worden van de snelle opmars die de heekunde in de 19de en de 20ste eeuw zal maken. De glans van de Franse chirurgie straalde tot over de grenzen en ook de Ieperse chirurgen hebben hiervan de invloed ondergaan. Dit blijkt duidelijk uit de bibliotheek die ze hebben aangelegd. Maar dit heeft hun niet belet ook oog en oor te hebben voor wat elders werd gepubliceerd, want al de toonaangevende heekundigen uit de 18de eeuw zijn ook vertegenwoordigd, zonder dat de grootmeesters uit het verleden, zoals Hippokrates, Celsus, Guy de Chauliac, Ambroise Paré enz. werden vergeten.

Als we nu de werken rangschikken naar de taal waarin ze geschreven zijn, dan krijgt men een verhouding van 21 Nederlandstalige werken tegenover 88 Franstalige, een verhouding dus van 1 Nederlandstalig werk voor 4 Franstalige. Het zou echter verkeerd zijn hieruit conclusies te trekken over het taalgebruik der Ieperse chirurgijns. Bij het bespreken van het opmaken van de catalogus hebben we er reeds op gewezen dat de talrijke taalkundige fouten er voldoende op wijzen dat het Frans zeker niet de gebruikelijke taal was van de Ieperse chirurgijn. Ten andere het ganse register van het gilde wijst op een uitsluitend gebruik van de Nederlandse taal. « De getrouwheid der medici aan de Vlaamse taal », zegt J. Smeyers in zijn « Taalkennis en taaltoestanden in en rondom de XVIIIe-eeuwse Keizerlijke en Koninklijke Academie van Brussel » (10), « is een opvallend feit, en zulks niet alleen in de academische geschriften, maar in de ganse geneeskundige boekenproductie » en hij geeft hiervan enkele voorbeelden. « Het geringe gebruik van het Frans in de geschriften der geneesheren », zegt dezelfde schrijver iets verder, « is des te meer opvallend, omdat de Franse werken in hun bibliotheken doorgaans een grote plaats innemen », en ook hiervan haalt hij voorbeelden aan. De toestanden in de Ieperse chirurgijns-gilde en de sa-

(10) Verhandeling nr. 419 van de K.V.H.U. Standaard-Boekhandel, Antwerpen 1951.

menstelling van haar bibliotheek doen ons ten volle de stelling door dhr. Smeyers vooropgezet, onderschrijven.

De reden van het groot aantal Franse werken in de Ieperse chirurgijnsbibliotheek schijnt ons voornamelijk te liggen in de toonaangevende faam die de Franse chirurgie, en in bijzonder de Parijse Ecole de Chirurgie in de 2de helft van de 18de eeuw genoot. Ook de rol van de boekhandel zal hierin een rol hebben gespeeld. Zouden we durven conclusies trekken over het taalgebruik onze huidige Vlaamse medici omdat we in hun bibliotheek talrijke Engelse en Amerikaanse werken aantreffen ?

Naast het instrumentarium en de bibliotheek bestond het bezit van het chirurgijns-gilde verder nog uit

« ... een *squelet*

twaaelf stoelen, twee taeffels met schraegen

drije jalousien om aen de vensters

een intepot, intekannetie, pennemes,

een coeffer waer in de registers ende archiven van ons corpus berusten

de twee beelden van onse patroonen St. Cosmas ende damianus

de biblioteque planken met dependentien. »

Dit alles was « *berustende in onse Camer* ». We weten dat deze kamer de fourierskamer op het stadhuis was. Wat er in 1790 de oorzaak van is geweest dat de ganse inboedel, instrumenten, boeken en meubels, plotseling verhuizen naar de woning van een zekere Pieter Cazier, « *Baes bakker* », zijn we niet te weten gekomen, maar op 18 november 1790 vinden we een ontvangstbewijs van Cazier, waarin hij verklaart dat de ganse inboedel is « *geplaceert in den voor camer van mijn ende mij belast van voor alles te sorgen ende responsabel te sijn om alles het gonne te kort bevonden te vergoeden* ». Volgens de rekeningen ontving hij hiervoor een vergoeding van jaarlijks 36 gulden. Vermoedelijk zijn het de op gang zijnde politieke gebeurtenissen die het gild er toe deed besluiten alles in veiligheid te brengen.

Achttien maanden later gebeurt er een nieuwe verhuis. Alles gaat nu naar de woonst van « *confrater gargan* », die de jongste chirurgijn van het gild was. Hij tekent voor ontvangst op 16 mei 1792. De vergoeding die hij ontvangt voor het herbergen van het bezit van het chirurgijnsgilde is nu bepaald op de helft of 18 gulden per jaar.

In november van hetzelfde jaar rukken de Franse legers, herauten van de politieke Franse vernieuwing, de Oostenrijkse Nederlanden binnen en wordt de strijd aangebonden tegen het oude politieke en sociaal apparaat dat radikaal wordt afgebroken. Dit is het einde van het gildeleven.

De gilden worden ontbonden en hun bezittingen verbeurd verklaard. De laatste rekeningen in het register gaan tot september 1794. Voor 1795 wordt niets meer opgetekend behalve het verslag van de laatste gildevergadering, die gehouden werd op 26 september, daags dus vóór het feest van Cosmas en Damianus. Dit verslag is duidelijk en geeft een verklaring van wat er met instrumenten en boeken gebeurt :

« *De onderschreven gouverneurs deser ende supposten van het corps der chirurgie deser stad, ipre, hedent bij een geroepen ende vergaедert geconsidereert dat het besit van een camer tot huysen hunne boeken ende instrumenten onderworpen is aen verscheyde moeilijkheden ende swaere oncosten hebben geresolveert soo sij doen bij desen dat alle boeken ende instrumenten aen de gemeensaemheid toe behoorende sullen gesepareert ende geleijd worden door de gouverneurs, in acht ten besten mogelijk sijnde gelijke deelen, wan of ijder suppost bij lotte sijn deel sal genieten. aldus geresolveert t'onser vergaедeringe binnen ipre desen 26 7bre 1795. »*

Volgen dan de handtekeningen van de acht resterende gildeleden. Misschien hebben zij gedacht dat de ontbinding van het gild niet onherroepelijk zou zijn en heeft ieder gildelid door een gedeelte van het gildebezit te bewaren, onder het voorwendsel van de grote onkosten, getracht te redden wat te redden viel (11).

Het was een roemloos einde op een tijdstip dat zich voor het gild zo beloftevol aankondigde. De ontleding van het bezit aan instru-

(11) Deze oplossing is heel wat deugdelijker dan wat er rond dezelfde tijd te Antwerpen gebeurde met het bezit van het Collegium Medicum. De heren doctores medicinae van dit genootschap hadden er niets beter op gevonden om hun steigend geldelijk deficit te dekken — gedeeltelijk veroorzaakt door de traktaties op koekjes en witte wijn. *pro lagenis vini albi gallici et pane biscoccto* heet het in hun verslagboek, waarmede zij hun vergaderingen opluisterden — dan hun twee eeuwen oude bibliotheek te verkwanselen voor de spotprijs van 101 gulden brabantse. De koper kreeg nog als toemaak zoveel rekken als hij nodig had om de boeken te kunnen plaatsens. Zie hierover C. Broeckx. *Histoire du Collegium Medicum Antverpiense*. Anvers 1858, pag. 353.

menten en boeken dat het Ieperse chirurgijns-gild toebehoorde, bewijst ten duidelijkste dat er bij onze chirurgijns uit de 18de eeuw een ernstig streven bestond om uit de bescheiden plaats waarin ze tot dan waren verwezen een betere plaats te gaan innemen in de geneeskundige samenleving. Dit verhoogde standsbewustzijn heeft het gild er toe gebracht, naast de zorg voor de materiële belangen van haar leden, waarmede het zich steeds had onledig gehouden, ook het wetenschappelijk peil van het chirurgijnsambt te verhogen. Daarin volgde het gild het voorbeeld van wat er over de grenzen gebeurde. Uit de routine van een betrekkelijk eenvoudig handwerk groeide de chirurgie naar een doelbewust en zaakkundige, m.a.w. naar een meer wetenschappelijke richting in haar arbeidsterrein. Des te meer is dit sprekend, dat we dit mogen besluiten uit de gegevens geput uit het archief van een bescheiden gilde — acht leden bij haar ontbinding — in een betrekkelijke kleine stad.

Opvattingen als zouden de chirurgijns behoord hebben « meer tot den stand der handwerklieden dan tot die der ontwikkelden en gestudeerden » (12) of « de chirurgijnsmeester... was een doodgewoon man, die zonder wetenschappelijke opleiding, doch met veel behendigheid, kon tanden trekken, gezwellen open snijden, baardscheren, aderlaten, kraamvrouwen verlossen en in de ergste gevallen ook arm of been afzetten » (13), stroken niet helemaal met de waarheid. De hernieuwing van de chirurgie, die gesitueerd wordt in de 19de eeuw, heeft zich reeds aangekondigd in de 18de eeuw, ten tijde van de nog bestaande chirurgijns-gilden.

Onze opvatting over de chirurgijns van de 18de eeuw moet meer genuanceerd klinken. Zij hebben de verdienste de chirurgie tot een wetenschappelijk onderdeel van de geneeskunde te hebben voorbereid en de hoge bloei die de chirurgie op het einde der 19de eeuw, dank zij narcose, antiseptis en asepsis, heeft gekenmerkt, te hebben ingeluid. Geen enkele historische periode staat los van wat is vooraf gegaan of van wat daarna gebeurt.

P. Boeynaems.

(12) Dr. E. D. Baumann. De dokter en de geneeskunde. Maatschappelijk leven. Amsterdam, 1915.

(13) H. Ballien. De geneeskundige diensten der stad Tongeren in vroeger eeuwen. **Het oude Land van Loon**. 1950.

SAMENVATTING

In de 18de eeuw vroeg en verkreeg de chirurgijngilde te Ieper de toelating vanwege de stedelijke magistraat om ten gerieve van haar leden een instrumentarium aan te leggen en een bibliotheek op te richten. De lijst der aangekochte instrumenten wordt nagegaan en voor de catalogus van de bibliotheek, die betrekkelijk summier is opgesteld, wordt getracht van ieder boek de juiste auteur, de juiste titelopgave en het jaar van uitgifte aan te geven. Uit dit onderzoek blijkt dat de chirurgijns van Ieper er naar streefden vakkundig op de hoogte te blijven van de vooruitgang van de medische wetenschap van hun tijd. De meermaals geuite mening dat de chirurgijns de minderen zouden zijn geweest van de academisch-gediplomeerde geneesheren, is vatbaar voor kritiek en mag niet veralgemeend worden.

RESUME

Au cours du 18ième siècle la corporation des chirurgiens de la ville d'Ypres demanda et obtint des autorités communales le droit de se procurer une instrumentation nécessaire à ses membres et de se constituer une bibliothèque. Une analyse est faite des instruments acquis et pour le catalogue de la bibliothèque, qui est rédigé sommairement, on a tâché de retrouver pour chaque livre le nom de l'auteur, le titre exact et l'année de la parution. De cet examen il résulte que les chirurgiens de la ville d'Ypres s'efforçaient de rester à la hauteur du progrès des sciences médicales. L'opinion souvent émise que les chirurgiens étaient inférieurs aux médecins, diplômés à l'université, est susceptible à critique et ne peut être généralisée.

BIJLAGE

fol. 200 recto tot 203 verso

Mijnheeren Vooght ende Schepenen der stede van Ipre gesien hebbende de Requeste hun gepresenteert bij ende van wegen de gouverneurs & supposten van het corpus der chirurgijns deser stede, te kennen gevende hoe by het eerste article van hunne constitutie ende keuren gestatueert ende geordonneert was, dat ider aspirant tot de conste van chirurgie met syne admissie sal moeten betaelen in profyfte van het corpus de somme van vyf en twyntigh ponden grooten vlaems behalvens de meesters soonen die sullen gestaen mits betaelende hondert guldens om de selve somme geemployeert te worden tot aflos van de pennynge opgenomen tot het betaelen der finantien gelyck blyckende was by de keuren ter requeste gevougt, ende gelyckerwys van de opgenomen pennynge tot het betaelen der gesyde finantien, maer en reesteerde te rembourseren eene somme van vier hondert guldens dewelcke sy seyden haest opgeleyt te connen worden waerdoer de aspiranten tot deselve conste wilden pretenderen exempt te wesen in het betaelen ten profyfte van het gesyde corpus de voeren gestatueerde somme, als cesserende de oorsaecke ende het motif waer op het eerste article hunder keuren geaccordeert & gebauwt, nemaer aengesien dat d'exercitie hunder fonctie & konste het seer noodtsaekelyck was dat het selve hun corpus voorsien wiert van alle soorten van chirurgicale instrumenten ende boecken dese konste aengaende ten geriefve van 't meerges. corpus, ende dat het niet redelyck en soude wesen dat de toecommende aspiranten gratis aenveert wierden, daer de supplianten ende hunne voorsaeten gecontribueert hadden tot den aflos der voornoemde finantien yder vyf en twyntigh ponden grooten ende bovendien noch seven groote te weke, soo hadden de supplianten geerne gesien dat het selve article in syn vigeur ende observantie soude gebleven hebben, ende datter alsoo met het gelt van de toecommende aspiranten soude geerigeert worden eene publique Bibliotheque van boecken der vermaerste auteurs & geprocureert worden eene casse met alle soorten van instrumenten tot de conste ende de operatie van de chirurgie dienende, waer aen ideren suppost acces ende toeganck sal mogen hebben ende genieten, oorsaecke der supplianten hunnen toevlucht naemen tot ons oodtmoedelyck biddende onse geliefte waere, geconsidereert de pennynge deser den inhouden van het meerges. eerste article hunlieder keure in syn vigeur ende observantie te laeten continueren, ende in consequentie dies te ordonneren dat ider aspirant te synder admissie sal moeten betaelen in profyfte van hun corpus de somme van vyf en twyntigh ponden grooten, ende de meesters soonen hondert gulden om de selve somme geemployeert te worden tot den aflos van de resterende somme der opgenomen pennynge tot rembours der ges. finantien, & tot erigeren eene publique Bibliotheque ende eene casse met alle soorten van chirurgicale instrumenten ten dienste van 't meerges. corpus met last van jaerelycksche rek. voor den hooftman, waerop gelet, hadden by apostille van 23 jary 1756 versocht t advys van dheeren schepenen commissarissen ter tresorie welck gesien wy hebben met RR : ende hh : by apostille van den 17 mey 1759 aen de suppl. geordonneert, aleer op hun versoeck nopende d erectie eender bibliotheque & casse met chirurgicale instrumenten te disponeren, dat sy ons alvooren inkennen doen van den aflos van de resterende vier hondert guldens in dese

hier vooren vermeld, ende de supplianten by ander req. te in forme van onder correctie ons verthoonende by productie der quittantien van den gedaen aflos der ges. vierhondert guldens ende hun adhererende aen de conclusien by hunne voorgaende ende in desen gestipuleerde reqte genomen nopende de betaelynge van vyf en twyntigh ponden grooten vls ter admissie van yderen aspirant ende hondert guldens voor ider meesters soon om met de danof provenierende pennynge t'erigeren eene bibliotheque ende casse met chirurgicale instrumenten toe dier versoeckende onse permissie de selve te mogen erigeren in de vertreck ofte fourierscamer op het stadthuys deser stede, ende dat hun corps in de selve camer soude vermogen te vergaederen 't cas sulx verheysschende, waerop andermaal gelet & by apostille van den 17 july 1760 versocht tadvys van d'heeren schepenen commissarissen ter Tresorie welck gesien & op supplianten bede favorabele inclinerende, wy hebben met RR : & en hh : ingevolge suppliantens versoeck gemaekt eene ampliatio van keure wanof den inhouden hier naer volgt, belastende hun supplianten de selve te doen enregisteren op het register van keuren rustende ter tresorie van alhier alsoock op het gonne van hunne rekenyngen op pene van nulliteyt.

Ampliatie van Keure ende Constitutie van het corpus der Chirurgins
deser Stadt ipre

Mijnheeren hooghbailliu voogt Schepenen RR : & hh : der stede van Ipre, acht genomen hebbende op de supplicatie van de Gouverneurs & Supposten van het Corpus der Chirurgins deser stede in date 17 july 1760 relativ aen hunne Requeste geappointeert den 17 mey 1759 wanof den inhouden in ons Octroy hier vooren, hebben gestatueert by forme van ampliatio van keure 't gonne volgt

1°

Alvooren dat de Aspiranten tot de Conste van Chirurgie met hunlieden admissie sullen moeten betaalen in profite van het corpus der Chirurgins de somme van vyf en twyntigh ponden gr gelyck voor desen, behalvens de Meesters soons die sullen gestaen mits betaelende hondert guldens ende sullen de selve sommen geemployeert worden tot oprechten van eene biblioteque & tot coopen van chirurgicale instrumenten ten gemeenen geriefve van het Corpus.

art. 2°

Dat tot bewaeren van de selve gecochte boecken ende instrumenten sal moeten gemaekt worden ten coste van het corps eene behoorelycke casse sluyttende met twee differente sleutels, wanof den eenen sal blyven berusten onder de handen van den Deken & den anderen in d'handen van den Clercq Gouverneur, permitterende Mijnheeren dat de selve casse by provisie & forme van essay sal mogen gestelt worden op de fourierscamer neffens de schauwe.

art. 3

Dat indien eenen suppost van noode heeft eenige der voors. boecken ofte instrumenten, de selve sal mogen vraegen aen den voors. deken & gouverneur onder syne behoorelycke recepisse, ende de selve niet langer blyven houden als by hun deken & gouverneur te prefigeren, ende in cas van eenigh degat dien aengaende gedaen, dat hy suppost het selve sal moeten betaalen ter estimatie van den voors. Deken & Gouverneur & niet over een comende ten seggen van den hooftman der gemeene neerynge.

Art. 4

Ende opdat de voors. boecke ende instrumenten niet en souden gedemanneert worden den Clercq Gouverneur sal dien aengaende maeken eenen pertinenten Inventaris & den selven stellen in syne te doen Rek. welcken inventaris t allen jaere alsoo sal moeten vervolgt worden door de naervolgende Clercquen gouverneurs, den selven augmenterende naer proportie van hunne gedaen acquisitien.

Art. 5

Daer en sullen geene boecken nochte instrumenten voor het Corpus mogen gecocht worden, ten sy naer genomen resolutie van het selve Corpus ten overstaen van den hooftman der gemeene neerynge.

Art. 6

De selve boecken ende instrumenten sullen moeten wel besorgt ende onderhouden worden door den voorseyden deken ende gouverneur, voor welckers sorgen sy jaerlycx sullen proffiteren ten coste van het Corpus elck dry guldens.

Art. 7

Ende om te voorkomen dat de voors. vyf en twyntig ponden grooten van de vremde ende de hondert guldens van de Meesters soonen niet anders gediverteert en worden als tot het coopen van boecken ende instrumenten, daer sal in de jaerlycksche Rek. van het corpus dien aengaende gemaekt worden eene separate Rubrique van ontfanck ende eene separate Rubrique van betaelynge der gecochte boecken & Instrumenten, opdat den hooftman van de gemeene neerynge dien aengaende soude connen verwitticht syn, om het cas verheysschende te connen rapport doen, belastende niet min den selven hooftman stricktelyck dien aengaende te invigileren.

Art. 8

Ende indien eenigen suppost vertoufde eenige der voors. boecken ofte instrumenten wederom te brengen naer het expireren van syne becommen permissie, de selve Deken ende Clercq Gouverneur sullen gehouden syn daer over rapport te doen aen den hooftman van de gemeene neerynge, die soodanige suppost daer toe sal bedwingen by boete.

Art. 9

Ende opdat alles te beter soude geexecuteert worden de selve deken & gouverneur sullen op den eersten Maendagh van ider maendt ten een uren en half naer middagh visie & inspectie geven aen alle de gonne die hun van dit Corps ter voorseyde camer sullen laeten vynden om te sien offer geene boecken ofte instrumenten en manquieren volgens den inventaris & of de selve in behoorelycke staet onderhouden ende in cas van eenigh deffect sullen sy hun moeten adresseren aen den voors. hooftman die dien aegaende sal mogen disponeren soo hy sal vynden te behooren.

Aldus gedaen & gearretteert in camer met RR : & hh : & in teeken der waerheyt hebben wy hier gedaen Drucken den seghel van saecken deser voorn. stadt Ipre desen 27 Xbre 1760, was ondt. by ord. Dehaerne & gezegelt.

Geregistreert op het sesde Regre. van Keuren & Ord. tien rustende ter tresorie der stede van Ipre f° 97 recto et seqq.

als secretaris ondt. J. F. Pille.